

פרשת בלק

(ע"פ הרב אליהו הופמן)

אחרי שהיינו עדים למשא ומתן של תן וקח בין הקב"ה לבלעם בתיחלת פרשת השבוע, אנחנו מתפללים: מדוע שינה הקב"ה את דעתו כביכול? בהתחלה, הקב"ה שם ווטו מוחלט על רצונו של בלעם ללוות את נכבדי מדין: "לֹא תֵלֶךְ עִמָּהֶם, לֹא תֵאָר אֶת הָעָם, כִּי כְרוּךְ הוּא" (במדבר, כ"ב, י"ב). אולם, אחרי שהמלך בלק שלח נכבדים נוספים "שְׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מְאֹדָה", למראית עין, הקב"ה מסכים לרצון בלעם: "אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים, קוּם לְךָ אִתָּם" (כ"ב, כ). מה התרחש בינתיים שהדבר שלא ניתן היה להשלים אתו, פתאום נהפך למותר.

הרב חיים מוולוז'ין זצ"ל, התלמיד המפורסם של הגאון מווילנה זצ"ל, נחשב כ"אבי" הישיבות המודרניות בליטא. עד זמנו, "ישיבה" הייתה פשוט קבוצת תלמידים שהיו מתאספים עם הרב ב"שטיבעל" המקומי. אפילו בעיירות הגדולות, הרבנים המקומיים הצליחו ללמד רק קומץ מצומצם של תלמידים. העדר לימוד תורה מאורגן גרם, בסופו של דבר, לירידה כללית להערכת התורה בעיני הציבור.

רבי חיים פיתח שיטה שבזמנו נחשבה כמהפכנית: כינום של ישיבות שבהן לימוד התורה יעשה בצורה מאורגנת, לכל תלמיד שיבקש ללמוד ברצינות. החלטה כה חשובה דרשה ייעוץ, ולכן רבי חיים נסע לוויילנה לבקר את רבו, ותיאר בקווים כלליים, בלהיטות, את תכניתו. הוא תיאר איך הישיבה שלו, לא רק תלמד בחורים צעירים את הגישה הנכונה ללימוד תורה, אלא תגן עליהם מהשפעת "הרחוב", ותאפשר להם להתרכז לגמרי בלימודם, בלי צורך לדאוג לעניינים גשמיים (שהפחות שבהם לא היה, מאין תבוא הסעודה הבאה). בנוסף, הוא תכנן ליצור קשר עם מרכזים תורניים אחרים בליטא, לתאר את תכניתו, לעודד אותם לנהוג לפי שיטתו ולייסד את הישיבות שלהם. תקוותו הנלהבת הייתה שייסוד הישיבות יחדש את כבוד התורה בקרב ישראל.

אחרי שהקשיב ברוב קשב את תכניתו של רב חיים, הגאון, שבדרך כלל ענה מהר מאוד לשאלות של רב חיים, לא הסכים. בפועל, הוא גם לא הסתייג. כמו כן, הוא לא שאל שום שאלה, לא ביקש הבהרות נוספות. הדו שיח עבר לנושאים אחרים, ורב חיים נשאר המום, מדוע הרב שלו נימנע מלהשיב לרעיון שעל פניו היה ללא דופי. הוא בשום פנים ואופן לא יבצע צעד חשוב כזה ללא הסכמת רבו, ואולם, הוא היה כה בטוח שתכניתו הייתה חיובית. מה יכול להיות מוטעה, הוא שאל את עצמו?

בהעדר בחירה, רב חיים גנז את תכניתו, וחזר נבוך לוולוז'ין. אולם הוא נשאר משוכנע ביתרונות של רעיונו הנועז. יום אחרי יום, הוא חשב עליו שוב ושוב, כשהוא מנסה למצוא בו פגמים, אך לשווא, ולהבין מה גרם לתשובה כה מוזרה. הוא לא מצא דבר.

חודשים עברו, אך חלומו הציק לו. בעומק לבו, ידע רב חיים שזה צעד המתחייב, ולרגל נסיעה שלאחר מכן, הוא החליט להעלות את הנושא שוב בפגישתו עם הגאון. הפעם, כשהוא דיבר לפני רבו, הוא עשה זאת עם הרבה פחות התלהבות מאשר בפעם הראשונה; הוא חשש שלהעלות את הנושא פעם נוספת יחשב כמעשה חצוף. בפעם השנייה, הוא הציג את תכניתו לייסד ישיבה שבה המוחות הצעירים והמתפתחים של הדור הבא ילמדו תורה, וינתחו ויחקרו אותה.

באופן מפתיע, וכאילו הוא שמע את התכנית לפעם הראשונה, הגאון נתן את הסכמתו המידית בהתלהבות. הרעיון, אמר הגאון, הוא רעיון מבריק, ובלי ספק עשוי להחזיר את אהבת התורה לליבם של הנוער היהודי!

רב חיים שמח עד מאוד, אבל גם היה המום. בלי יכולת לעצור את סקרנותו, הוא שאל: "מדוע, בפעם הראשונה, כשניסיתי לדון על רעיוני עם הרב, סירב הרב להסכים?"

"למוסד של תורה, יש סיכוי להצליח, רק עם הוא נוסד עם הכוונות הטהורות ביותר. אם פועלים מתוך מניעים אישיים, הניסיונות ידונו לכישלון. רק כשפועלים מתוך רצון כן לאמת, קיים סיכוי שמאמציך יוכתרו בהצלחה. כשבאת לפעם הראשונה, היית כה נלהב על הגשמת רעיוןך, שחששתי, שמתחת לשטח, מסתתר איזו ענין אישי – שתגרום בסופו של דבר לנפילתך. אולם עכשיו, אני רואה שאתה יותר רגוע, ופועל רק מתוך כוונות אמיתיות. לכן, אני בטוח שלתכניתך תהיה הצלחה גדולה."

רש"י מסביר את התשובה של ה' לבקשה השנייה של בלעם: **"אם לקרא לך. אם הקריאה שלך, וסבור אתה ליטול עליה שכר (כלומר, אם אתה מרוויח אישית מהנסיעה הזאת), קום לך אתם."**

כשנכבדי מדין באו בפעם הראשונה לבקש את עזרתו של בלעם, לא ניתן לו אישור. יתכן שכוונותיו, שאמנם היו מוטעית, אבל היו בצורה כלשהי טהורות. אולי, מתוך רצון של "שוויון גלובלי", בלעם חשב שעל ידי שיקלל את העם המובחר, הוא פשוט "יישר את מגרש המשחק", כדי שגם לאומות אחרות שלא זכו לתשומת לב ולברכות האישיות של הקב"ה יהיה סיכוי. אולי הוא חש בדרך מסוימת, שלבני ישראל, אחרי שהות איומה של ארבעים שנה במדבר, שבהזדמנויות רבות מספור, נפלו קורבן לעברות, מגיע חרון אפו של הקב"ה.

תהינה כוונותיו ככל שתהיינה, אם הוא בהחלט היה מנוע ברצון לאמת ולצדק, הייתה סיבה לחשוש שהוא יצליח "לכווין את הרגע שה' כועס בו", ויביא קללה על ראשם של בני ישראל.

אולם, בלעם גילה את כוונותיו. **"וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדֵי בָלָק, אִם יִתֶּן לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵי, לַעֲשׂוֹת קְטָנָה אוֹ גְדוֹלָה!"** כוונותיו בכלל

לא היו טהורות, שום רצון לצדק או לאמת. לנגד עיניו עמדו רק עושרו וכבודו האישי. לכן לא הייתה סיבה לדאגה על יעילות גינויו. אם ברור לך שהאנשים באו לתועלתך האישית, אז בהחלט, לך אתם – כי מי שמסווה את רצונותיו ואת שאיפותיו האישיות במעטה של אחווה ורצון לטובת האנושות, יכשל ללא ספק בעצב. מספרים בשם הגאון מווילנה, שאילו היו בונים בית כנסת אחד על ידי בונים עם כוונות הטהורות ביותר, עם כספים שהרוויחו ותרמו אך ורק לשם שמים, הוא היה חזור בקדושה כה גדולה, שלבניין אחד כזה בלבד הייתה היכולת להביא את המשיח, במהרה בימינו.